
Projev Mgr. Miroslava Jašurka

Poslechněte si záznamy ze shromáždění akademické obce UK - Projev Mgr. Miroslava Jašurka

Dámy a pánové,

Ve svém vystoupení se budu věnovat věcnému záměru zákona o finanční pomoci studentům, návrhu, který byl do jisté míry v pozadí toho, co akademickou obec zajímá více – tedy samotného záměru vysokoškolského zákona.

Pokusím se vám stručně přiblížit, jak tento předpis vznikl, co je v něm obsaženo, proč je stejně závažný, jako je věcný záměr o vysokých školách – a proč je potřeba se mu věnovat. Předpis je na rozdíl od druhého návrhu v katastrofální situaci, jak už o tom hovořil pan rektor.

Finanční pomoc studentům je téma, které se začalo řešit v projektu Reforma terciárního vzdělávání, tedy v projektu, na který ministerstvo vyčlenilo oněch často zmiňovaných 90 milionů. Deklarovaným cílem projektu a nového zákona měla být skutečně reforma stávajících forem finanční pomoci studentům. Jedná se zejména o ubytovací a sociální stipendium, stipendia pro studenty ze sociálně znevýhodněných podmínek a některé další slevy na daních a podobně. Deklarovaným cílem projektu, teď hovořím zhruba o roce 2009–2010, bylo vytvoření systému, který usnadní přístup ke studiu právě těm lidem, kteří dnes na vysoké školy z různých důvodů nenastupují v počtech, jež odpovídají jejich proporcí ve společnosti. Zároveň autoři materiálu, což byl zejména Petr Matějů, Daniel Münich a někteří další, vždy tvrdili, že podmínkou pro zavedení systému musí být školné, aby tento systém měl nějaké korektivní mechanismy. Součástí jejich návrhu bylo vytvoření nového systému grantů, které se budou poskytovat studujícím, vytvoření půjček na školné a vznik jakési nové instituce, které se pracovně říkalo Centrum pro správu finanční pomoci studentům. Ta měla všechny kroky spojené s financováním administrovat.

Přibližně v tomto duchu vzala na vědomí vláda Jana Fischera v květnu 2010 tzv. Plán implementace reformy finanční pomoci studentům. Vláda Petra Nečase některé části z tohoto plánu téměř doslova převzala do svého programového prohlášení. V něm deklaruje, že se zavede systém grantů pro všechny studující jako univerzální dávky a pro ty, kteří potřebují zvýšené množství finančních prostředků, systém podpory pro hendikepované apod. Toto všechno je obsaženo v programovém prohlášení vlády a je tam také jasně řečeno, že systém bude zaveden dříve než školné.

Součástí projektu Reforma terciárního vzdělávání mělo také být vytvoření různých analýz, materiálů, studií proveditelnosti, kalkulace nákladů celého systému – tedy jak části, která měla studujícím nějaké finanční prostředky vyplácet, tak té části, která měla vybírat školné. Toto byla představa autorského týmu terciární reformy někdy v roce 2009–2010.

Na tomto základě vznikla mezirezortní pracovní komise, která měla pomoci finanční reformu diskutovat mezi ministerstvy. Reformy různých sociálních dávek a dalších příspěvků se významně týkají ministerstva práce a sociálních věcí, systém půjček nebo podpory tohoto typu se velice významně dotýká agendy ministerstva financí. Proto byli v komisi ustanovené na začátku roku 2011 zastoupení zástupci těchto rezortů a spolu se zástupci ministerstva zdravotnictví, České národní banky a dalších státních úřadů. Své zástupce také vyslaly reprezentace vysokých škol, tzn. Česká konference rektorů, Rada vysokých škol, Studentská komora RVŠ.

Práce mezirezortní komise probíhala podivným způsobem. Autoři materiálu a členové projektu, v té době ještě zejména Petr Matějů a Daniel Münich, přicházeli s dílčími návrhy – týkaly se např. definice studenta pro potřeby systému, definice studentské domácnosti, systému grantů apod. Mezirezortní komisi byly návrhy představeny, my jsme zaslali své připomínky, z nichž část nikdy nebyla vypořádána. Skutečná debata s reprezentací vysokých škol ani s rezorty ale neprobíhala.

Naposledy se komise, která pracovala tímto způsobem, sešla v květnu 2011. V průběhu léta došlo ke změně osob, které by systém měly připravovat. Ti, které jsem zmiňoval, odešli, projektu se významně chopil garant projektu Reforma terciárního vzdělávání profesor Hálek a předseda mezirezortní komise, kvestor Vysoké školy ekonomické Libor Svoboda. Jestli probíhala další jednání – např. mezi ministerstvem a rezorty, není zcela zřejmé, ale podle vyjádření rezortů samotných nikoli.

Připomínám, že v žádné z fází, které jsem teď zmiňoval, nebyly oficiálně konzultovány reprezentace vysokých škol a nebylo možné věci projednat. Na konferenci, kterou pořádalo ministerstvo školství 7. října, vystoupil předseda mezirezortní komise Ing. Svoboda a představil nám formou prezentace to, co se změnilo po zásazích tzv. malé koaliční K9. Výsledkem je následující situace: v návrhu již nefigurují žádné nové granty, žádné nové nástroje přímé finanční pomoci studentům, už tam vůbec nejsou specifické nástroje pro přímou podporu znevýhodněných a hendikepovaných. Jediné, co tam je, je sociální stipendium, které se ale vyplácí již dnes, a další již existující nástroje. To, co je na návrhu

zásadní, je systém půjček na školné, které by měly poskytovat soukromé subjekty a stát by měl soukromým subjektům dotovat úroky tak, aby se jim to vyplatilo. Má být zavedeno tzv. odložené školné, podle vládního programového prohlášení ve výši deset tisíc korun za semestr.

Návrh také obsahuje ustanovení o tom, co budou studenti kdy platit. Stát bude po dobu studia hradit studentovi úroky a bezprostředně po ukončení studia začne absolvent nebo absolventka úroky splácet. Pro splácení samotného školného bude záležet na dosažené výši platu, která je v současné době stanovena na dvojnásobek minimální mzdy. Absolvent si bude si moci vybrat, zda bude splácet pět, nebo deset let, a podle toho se mu bude vypočítávat výše splátek.

Zajímavé na tom je, že se vždy tvrdilo, že důvodem pro zavedení školného na vysokých školách je to, že lidé s vysokoškolským vzděláním mají vyšší příjmy, a tedy ekonomický prospěch z dosaženého vzdělání. Podle jisté logiky by se tedy tito úspěšní měli podílet na veřejném vysokém školství. Tato logika ale v návrhu již obsažena není, protože dvojnásobek minimální mzdy je v současné době 16 000 Kč, čili jsou to dvě třetiny mzdy průměrné. Návrh obsahuje některé další nové nástroje, jedním z takových nejzásadnějších, a MŠMT si od toho mnoho slibuje, je spoření na vzdělání. Fakticky se jedná o modifikaci dnešního stavebního spoření – naspořené prostředky tedy budete moci použít na splácení školného svým dětem, popř. dalším příbuzným.

Systém stipendií zůstává naprosto stejný, jako je dnes, to se týká i podnikových stipendií, na kterých se v zásadě nic nemění.

Celý návrh, který pan rektor právem označil jako paskvil, má jeden velice výrazný problém – neobsahuje žádné reálné zhodnocení, jaký dopad bude mít na studenty, na jejich domácnosti, jaký dopad bude na absolventy a jaký na samotné vysoké školy a jejich rozpočty.

Další věc, která je z mého pohledu skandální, je neprojednání návrhu s reprezentací vysokých škol. Reprezentace vysokých škol nikdy neobdržely oficiálně žádný návrh věcného záměru, stalo se tak až poté, co ministerstvo zahájilo vnější připomínkové řízení, ve kterém nelze věci projednávat, ale pouze připomínkovat.

Pokud by zákon byl schválen a zároveň bylo zavedeno školné, je možné se domnívat, že u nás nastane poměrně rychle to, co můžeme s jistými modifikacemi sledovat ve Velké Británii, v Lotyšsku, ve Spojených státech, Austrálii a některých dalších zemích. Totiž, že vláda zavede školné a současně výrazně sníží příspěvek vysokým školám z veřejných rozpočtů.

To je ostatně obsaženo ve střednědobém rozpočtovém výhledu vlády Petra Nečase. Studující si budou na školné brát půjčky, budou se zadlužovat. Stejně jako v zmiňovaných zemích se i u nás podíl absolventů vysokých škol na trhu práce zvyšuje, bude se tedy měnit struktura trhu práce a samozřejmě bude poměrně běžné, že lidé s vysokou školou budou nezaměstnaní, popř. budou mít krátkodobější zaměstnání bez větší jistoty. Za této situace nebude velká část lidí schopná půjčky na školné splácet, systém nebude finančně stabilní, a to ani z krátkodobého, ani z dlouhodobého hlediska. Následují proto vládní kroky, kterými se horní hranice vybíraného školného zvyšuje, rozpočty vysokých škol se dále snižují – a vzniká tak jakýsi dluhový kruh. Jeho výsledkem je zbavení se zodpovědnosti vlády za veřejné vysoké školství a za jeho kvalitu. Vlády se nakonec tváří, že vzdělání je pouze jakýsi soukromý statek, který si na vysokých školách kupujeme. Naším úkolem je pokusit se zabránit tomu, aby se něco podobného stalo i u nás.